

ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

FOREIGN EXPERIENCE IN THE FORMATION AND IMPLEMENTATION OF STATE POLICY IN THE FIELD OF STATE BORDER SECURITY

У статті розглянуто ключові аспекти іноземного досвіду реалізації державної політики у сфері безпеки державного кордону, оскільки поява нових викликів для України потребує забезпечення захисту територіальної цілісності, запобігання проникненню диверсійно-розвідувальних груп, а також забезпечення відновлення цілісності державного кордону. Автором досліджено кілька видів прикордонних політик, зокрема «політика захисту державного кордону спільними зусиллями» (США та Канада), яка передбачає здійснення спільно з сусідніми країнами політико-дипломатичних, військових і інженерних заходів для забезпечення безпеки на спільних ділянках кордону тощо та також розвиток прикордонних територій; політику вирішення спірних питань з сусідніми країнами через дипломатичні переговори або судові процедури в міжнародних інстанціях (Румунія, Ірландія); «політика спільного прикордонного простору», впроваджена в країнах ЄС, є ще одним прикладом прикордонної політики, який сприяє інтеграції та ефективному управлінню зовнішніми кордонами, що полягає в спільній охороні та контролі кордонів між державами-членами, що дозволяє не лише зміцнити безпеку, але й спростити процедури перетину кордону для громадян країн ЄС. Автором акцентовано увагу, що збройна агресія рф в Україну змусила країни Балтії – Латвію, Естонію та Литву – переглянути державну політику безпеки у сфері державного кордону та оцінити ризики в умовах нової геополітичної ситуації, оскільки етнічний фактор стає додатковим інструментом для зовнішнього втручання, що може привести до конфлікту всередині країни, так і на міжнародному рівні. Зазначено, що розширення співпраці між Фінляндією, Швецією та НАТО у 2023 році набуло стратегічного значення для зміцнення трансатлантичних зв'язків, зокрема підписання Угоди про оборонну співпрацю між країнами дозволило Сполученим Штатам Америки посилити свою присутність у ключових стратегічних точках. Оборонна співпраця в такому форматі слугує чітким сигналом для потенційних агресорів про рішучість та готовність союзників до колективної відповіді на зовнішні загрози.

Ключові слова: безпека, державний кордон, державна політика, співпраця, обороноздатність.

The article examines key aspects of foreign experience in implementing state policy in the field of state border security, since the emergence of new challenges for Ukraine requires ensuring the protection of territorial integrity, preventing the penetration of sabotage and intelligence groups, as well as ensuring the restoration of the integrity of the state border. The author has studied several types of border policies, in particular, the "policy of protecting the state border through joint efforts" (USA and Canada), which involves implementing political, diplomatic, military and engineering measures together with neighboring countries to ensure security on common sections of the border, etc., and also the development of border territories; the policy of resolving disputes with neighboring countries through diplomatic negotiations or judicial procedures in international instances (Romania, Ireland); The "common border space policy" implemented in the EU countries is another example of a border policy that promotes integration and effective management of external borders, which consists in the joint protection and control of borders between member states, which allows not only to strengthen security, but also to simplify border crossing procedures for citizens of EU countries. The author emphasizes that the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine forced the Baltic countries – Latvia, Estonia and Lithuania – to reconsider their state security policy in the field of state borders and assess the risks in the new geopolitical situation, since the ethnic factor becomes an additional tool for external intervention, which can lead to conflict both within the country and at the international level. It is noted that the expansion of cooperation between Finland, Sweden and NATO in 2023 has acquired strategic importance for strengthening transatlantic ties, in particular, the signing of the Agreement on Defense Cooperation between the countries has allowed the United States of America to strengthen its presence at key strategic points. Defense cooperation in this format serves as a clear signal to potential aggressors about the determination and readiness of the allies to collectively respond to external threats.

Key words: security, state border, state policy, cooperation, defense capability.

УДК 351.746.1
DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2024.44.27>

Мартинюк О.В.

старший викладач кафедри прикордонної служби факультету безпеки, державного кордону Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, аспірант Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Вступ. В умовах повномасштабного вторгнення рф та активних бойових дій на сході й півдні України питання безпеки державного кордону набуло критичного значення. Верховний представник Європейського Союзу Жозеп Боррель зазначив, що повномасштабне вторгнення рф в Україну змусило всю Європу шукати нові підходи до посилення обороноздатності, що стало результатом минулих бюджетних скорочень та недостатнього фінансування безпекової сфери. Як свідчить статис-

тика, з 1999 по 2021 роки загальні оборонні витрати ЄС зросли лише на 20 %, тоді як США збільшили свої витрати на 66 %, а рф – майже на 300 % [7]. Дисбаланс у витратах на оборону підкреслює необхідність змін у підходах до безпеки в Україні, особливо в умовах зростаючих загроз, таких як воєнна агресія з боку рф. До 2014 року безпекова ситуація в Україні вважалася стабільною, а ризик масштабного військового нападу – низьким. Однак військова агресія рф докорінно змінила такі оцінки, зумо-

вивши загрозу національній безпеці не лише для України, але й для всієї Європи та демократичного світу. Окупація АРК, Луганської та Донецької області засвідчили, що традиційні підходи для забезпечення безпеки більше не працюють, що стало поштовхом для перегляду політики особистого захисту кордону членами міжнародної спільноти.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Поява нових викликів для України потребує забезпечення захисту територіальної цілісності, запобігання проникненню диверсійно-розвідувальних груп, а також забезпечення відновлення цілісності державного кордону. У таких умовах досвід інших країн, що мають історію військових вторгнень є вкрай важливим для провадження й вдосконалення державної політики у сфері безпеки кордону. Аналіз міжнародних практик може дозволити не лише вивчати досвід інших країн управління кордонами, а й адаптувати їх до сучасних реалій воєнного стану в Україні.

Метою дослідження — аналіз ключових аспектів іноземного досвіду реалізації державної політики у сфері безпеки державного кордону з метою подальшого імплементації кращих практик у вітчизняне законодавство.

Виклад основного матеріалу дослідження. Один із типів прикордонної політики є орієнтована на колективний захист державного кордону разом із сусідніми державами і має назву «політика захисту державного кордону спільними зусиллями», яка передбачає низку характеристик, зокрема здійснення спільно з сусідніми країнами політико-дипломатичних, військових і інженерних заходів для забезпечення безпеки на спільних ділянках кордону; організацію скоординованих дій з охорони та оборони кордону, спільний прикордонно-митний контроль та розвиток прикордонної інфраструктури; створення єдиної системи для попередження та боротьби з транскордонними злочинами, такими як міжнародний тероризм, організована злочинність, незаконна міграція та контрабанда; організація двостороннього прикордонного співробітництва і допомоги у прикордонних питаннях; забезпечення безперебійної роботи пунктів пропуску та комфортного перетворення кордону, а також розвиток прикордонних територій. Яскравий приклад такої політики – охорона сухопутної ділянки кордону між США та Канадою, яка є найдовшою у світі, протяжністю 8 900 км, що забезпечується через спільну систему прикордонного контролю транскордонних потоків, створену на основі Декларації про «розумний» кордон від 12 грудня 2001 року [9], що передбачає викори-

стання біометричних ідентифікаторів, гармонізацію процедур митного оформлення, впровадження спільних пунктів перевірки, а також обмін інформацією для зміцнення безпеки та сприяння торгівлі й пересуванню людей.

Румунія та Ірландія використовують інший тип державної політики в сфері безпеки державного кордону, а саме політику вирішення спірних питань з сусідніми країнами через дипломатичні переговори або судові процедури в міжнародних інстанціях, що дозволяє забезпечити мирне врегулювання конфліктів і правову визначеність щодо кордону. Така політика зазвичай називається мирним вирішенням територіальних спорів або дипломатичним урегулюванням конфліктів. Румунія, в свою чергу, застосовує подібний підхід для вирішення територіальних спорів з Україною, зокрема щодо континентального шельфу в Чорному морі. У 2009 році Міжнародний суд ООН ухвалив рішення, що дозволило визначити точні межі континентального шельфу та кордону між державами в Чорному морі [2]. Такий підхід є прикладом мирного вирішення спорів через міжнародне правосуддя, що дозволяє не лише забезпечити стабільність на кордоні, але й гарантувати правову визначеність для обох країн.

«Політика спільного прикордонного простору», впроваджена в країнах ЄС, є ще одним прикладом прикордонної політики, який сприяє інтеграції та ефективному управлінню зовнішніми кордонами, що полягає в спільній охороні та контролі кордонів між державами-членами, що дозволяє не лише зміцнити безпеку, але й спростити процедури перетину кордону для громадян країн ЄС [5]. Важливим аспектом політики такого типу є розробка системних рішень, що забезпечують узгодженість національних законодавств країн-членів у сфері прикордонного контролю з метою створення єдиних стандартів управління безпекою для ефективного реагування на загрози нелегальної міграції, транскордонної злочинності та тероризму. Міжнародні структури, такі як Frontex¹, виконують функції управління спільними операціями, організації навчань, аналізу ризиків та розробки рекомендацій для країн-членів, забезпечуючи політичну та військову координацію. Формування спільного прикордонного простору спрямоване на зниження

¹ Frontex (Європейська агенція з охорони прикордонної і берегової охорони) – це агентство Європейського Союзу, яке є відповідальним за координацію діяльності національних прикордонних служб та забезпечує надійність кордонів країн-членів ЄС з іншими країнами. Основним призначенням діяльності є захист свободи, безпеки та справедливості, гарантія зони вільного руху без перевірок на внутрішніх кордонах ЄС, боротьба з транскордонною злочинністю та допомога у запобіганні терактам.

рівня загроз, пов'язаних із нелегальною міграцією, транскордонною злочинністю та тероризмом. Впровадження «політики спільного прикордонного простору» у сфері безпеки державного кордону сприяє стабільному розвитку інтеграційних процесів у межах ЄС та створює ефективну систему управління кордонами, яка відповідає сучасним викликам. Варто також звернути увагу на політику держав у сфері безпеки державного кордону, що зазнала суттєвого впливу внаслідок повномасштабного вторгнення. Зокрема, збройна агресія РФ в Україну змусила країни Балтії – Латвію, Естонію та Литву – переглянути державну політику безпеки у сфері державного кордону та оцінити ризики в умовах нової геополітичної ситуації. На саміті в Мадриді у 2022 році було ухвалено нову Стратегічну концепцію НАТО, яка врахувала зміни в безпековій ситуації та передбачала посилення можливостей на східному фланзі альянсу, зокрема для країн, що межують з РФ та Білоруссю [6]. Етнічний фактор стає додатковим інструментом для зовнішнього втручання, що може привести до конфлікту всередині країни, так і на міжнародному рівні. Враховуючи поточні політичні реалії та загрози з боку РФ, країни Балтії мають серйозну потребу у забезпеченні політичної, соціальної та культурної інтеграції всіх етнічних груп, щоб мінімізувати внутрішні ризики. Активне посилення обороноздатності країн Балтії стало реакцією на зовнішні загрози, в тому числі РФ через збільшення військової присутності НАТО в регіоні, як інструменту зміцнення оборонних спроможностей країн на сході альянсу, що сприяє забезпеченню національної безпеки країн [1]. Вторгнення РФ в Україну привело до перегляду НАТО своєї Стратегічної концепції, зосередивши увагу на попереджувальних діях для захисту держав-членів, тобто традиційного «стримування через відповідь». Нова концепція передбачає активне запобігання загрозам, що є кроком до більш комплексної оборонної готовності альянсу [3]. Новий підхід передбачає суттєве посилення військової присутності в стратегічних регіонах, зокрема у країнах, що межують із РФ, що включає підвищення рівня інтеграції та взаємодії у військовому плануванні, а також значні інвестиції в оборонні бюджети. Стратегічне рішення НАТО щодо посилення військової присутності у країнах Балтії та Польщі можна розглядати як демонстрацію прагнення альянсу зміцнити колективну безпеку в умовах зростаючої агресії з боку РФ. Вибір розміщення багатонаціональних бригад у Латвії, Литві та Естонії, за підтримки таких країн, як Велика Британія, Канада та Німеччина, відображає інтеграційний підхід НАТО до регіональної обо-

рони кордонів з метою синхронізації силових компонентів на території Балтійських країн та посилення колективної безпеки в умовах сучасних геополітичних викликів [8]. На нашу думку, угоди між державами є показовим прикладом гнучкого підходу до колективної безпеки, що враховує як геополітичні, так і військові особливості регіону. Досвід країн свідчить про раціональний підхід до формування національної безпеки через стратегічні інвестиції у сучасне озброєння та системи ППО. Підхід Балтійських країн до реагування на такі загрози, як тероризм, екстремізм та нелегальна міграція, що використовуються РФ для дестабілізації регіону, є важливим аспектом забезпечення безпеки.

Воєнна агресія РФ проти України значно підвищила рівень загрози і для економічної та військової безпеки Молдови, яка розташована поблизу зони бойових дій. З моменту здобуття незалежності у 1991 році РФ приділяє особливу увагу невизнаним державам, активно втручаючись у «заморожені конфлікти». Такий підхід дозволяє зберігати вплив на регіони та використовувати конфлікти як інструмент контролю над колишніми територіями. В умовах загострення ситуації, молдавське суспільство відчуває потенційну загрозу з боку РФ, що підсилює дискусії щодо забезпечення національної безпеки та ролі Придністров'я у цій ситуації. Влада Молдови неодноразово піднімала питання про виведення російських військ з Придністров'я, визнаючи їх присутність однією з основних загроз. Військова потужність Молдови є обмеженою, проте навіть незначна кількість російських військовослужбовців здатна підтримувати напругу в регіоні та здійснювати інформаційно-пропагандистський тиск на Молдову та Україну. В таких умовах постає необхідність пошуку нових союзників для забезпечення безпеки країни, зокрема, можливого військового співробітництва з Україною, як держави із значним військовим потенціалом.

Фінляндія та Швеція, незважаючи на подібні політики в сфері національної безпеки, мали різні безпекові умови, особливо в контексті «холодної» війни, зокрема Швеція перебувала в структурно більш захищеному становищі порівняно з Фінляндією, що було зумовлено географічним положенням і політикою, яка поєднувала військовий нейтралітет із значними інвестиціями в національну оборону. Швеція прагнула зберегти нейтралітет у разі конфлікту між Сходом і Заходом, зберігаючи свою безпеку через розвиток сильної армії та інституцій національної оборони. Так держави активно співпрацювали з НАТО ще до офіційного вступу, що дозволило зробити вагомий

військовий та політичний внесок у регіональну безпеку. За останні десятиліття РФ використовувала агресивні прояви військової сили, зокрема через військові навчання в повітрі та на морі, а також через збройну агресію проти України, як прояв невдоволення співпрацею Фінляндії та Швеції з НАТО. Важливо зазначити, що така ситуація призвела до зниження стабільності в Північній Європі. Неодноразово російські літаки протягом останніх років порушували повітряний простір Швеції. Крім того, в 2014 році було помічено російську субмарину поблизу Стокгольмського архіпелагу [4]. Оборонна співпраця в такому форматі слугує чітким сигналом для потенційних агресорів про рішучість та готовність союзників до колективної відповіді на зовнішні загрози, що є ефективним превентивним заходом для підтримки стабільності в регіоні.

Висновки. Аналіз іноземного досвіду формування державної політики у сфері безпеки кордону показав різноманітність підходів, які варіюються від військової сили до дипломатичних домовленостей та міжнародних судових процесів. Після повномасштабного вторгнення РФ в Україну спостерігається суттєве зміщення настроїв у бік посилення військової присутності на кордонах та активізації міжнародної співпраці, зокрема шляхом укладення союзів і посилення санкцій, що свідчить про переосмислення багатьма державами своїх підходів до захисту територіальної цілісності та забезпечення національної безпеки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Військова присутність НАТО на сході Альянсу. *NATO – Homepage*. URL: https://www.nato.int/cps/ru/natohq/topics_136388.htm?selectedLocale=uk
2. Дністрянський М. С. Українсько-румунські міждержавні відносини: геополітичні суперечності та перспективи оптимізації. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки*. 2012. № 18(243). С. 102–107. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/9431?locale=uk>
3. Зміцнення безпеки країн Балтії в контексті зміни стратегічної концепції оборони НАТО. Значення для України. *Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень (НІСД)*. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/zmitsnennya-bezpeky-krayin-baltiyyi-v-konteksti-zminy-stratehichnoyi>
4. Мякеля Я. «Нордичний дует має триматися разом» дослідження щодо членства в НАТО, опубліковане у Фінляндії. *NATO REVIEW*. URL: <http://surl.li/zxtuoh>
5. Нікіфоренко В. С. Особливості державної політики у сфері забезпечення безпеки державного кордону. *Юридичний бюлетень*. Випуск 11. Ч. 1. 2019. С. 333. URL: www.lawbulletin.oduvs.od.ua/archive/2019/11/part_1/11-1.pdf#page=328
6. Стратегічна концепція НАТО – 2022 ухвалена главами держав і урядів на Мадридському саміті НАТО 29 червня 2022 року. *NATO – Homepage*. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept-ukr.pdf
7. Borrell J. We need to increase European defence capabilities, working better together. *EEAS. A Window on the World – Blog by HR/VP Josep Borrell*. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/we-needincrease-european-defence-capabilities-working-better-together_en
8. NATO 2022 Strategic Concept. Adopted by Heads of State and Government at the NATO Summit in Madrid 29 June 2022. *NATO – Homepage*. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-st
9. Press Release, Retail Council of Canada, Canada and the United States Sign Smart Border Declaration (Dec. 12, 2001). *Legislationline*. URL: <https://legislationline.org/taxonomy/term/14667>